

บทความปริทัศน์

ศิลปะไทยอีสาน วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติกับการพัฒนาบุคคลออกทิสติก

วนาพร วัฒนกุล, พบ.

แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว กลุ่มงานเวชกรรมสังคม โรงพยาบาลขอนแก่น

ผู้รับผิดชอบบทความ:

วนาพร วัฒนกุล, พบ.,
แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว
กลุ่มงานเวชกรรมสังคม
โรงพยาบาลขอนแก่น อ.เมือง
จ.ขอนแก่น 40000 ประเทศไทย
Email: Krataipaa@gmail.com

Received: June 25, 2021;

Revised: December 27, 2021;

Accepted: May 25, 2023

บทคัดย่อ

การพัฒนาบุคคลออกทิสติก ด้วยแนวความคิดองค์รวม คือ พัฒนาทั้งทางด้านกาย จิตใจ และ จิตวิญญาณ โดยการสร้างโอกาสให้บุคคลออกทิสติก สัมผัสประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัส ครบทั้งหกด้าน ด้วยกระบวนการการศึกษาวัฒนธรรมจากวรรณกรรมพื้นบ้านสินไซ ชมลิ้ม (อุโบสถ) ณ โบราณสถานสำคัญของท้องถิ่นที่มีภาพวาดเล่าเรื่องสินไซ เติมนางพญาตามเรื่องราวของวรรณกรรม และการสร้างงานศิลปะหลายรูปแบบ ทั้งการวาดภาพตัวละคร การฝึกซ้อมทักษะละครชั้นพื้นฐาน ได้ฝึกจำลองแสดงท่าทางตามบทบาทของตัวละคร และการได้แสดงละครต่อสาธารณชน ผลงานเกิดจากการสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างบุคคลออกทิสติก ด้วยกันเองและจากการทำงานร่วมกันของครูศิลปกรรม และนักศึกษาศิลปศึกษา ภายใต้บรรยากาศปาริชาติ ช่วยเอื้อให้บุคคลออกทิสติกเกิดการเรียนรู้หลากหลายมิติ สร้างทักษะการทำงานศิลปะ ได้ฝึกการสื่อสาร การทำงานกับผู้อื่น และความกล้าแสดงออกช่วยส่งเสริมคุณค่าในตัวเอง รวมถึงผู้ปกครองยังได้เห็นศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุตร ทำให้เกิดความภูมิใจ และมีความหวังกำลังใจต่อการหาหนทาง ในการพัฒนาบุคคลออกทิสติกมากขึ้น

คำสำคัญ: ศิลปะวรรณกรรมพื้นบ้าน สินไซ การพัฒนาออกทิสติก การดูแลแบบองค์รวม

REVIEW ARTICLE

Isaan Art, Culture and Nature for Developing Autistic Persons

Wanaporn Wattanakool, MD.*Family physician, Department of Social Medicine, Khon Kaen Hospital, Thailand***Corresponding author :**

Wanaporn Wattanakool, MD.,
Family physician, Social Medicine Department, Khon Kaen Hospital, Khon Kaen 40000, Thailand

Email: Krataipaa@gmail.com

Received: June 25, 2021;

Revised: December 27, 2021;

Accepted: May 25, 2023

ABSTRACT

Developing autistic persons with a holistic approach to physical, mental, social, and spiritual aspects can be achieved by providing direct experiences, perceived through the six senses. The autistic persons participated in a variety of activities according to the local folk literature entitled "Sinxay". The activities consisted of viewing historical mural paintings on the ordination hall of Wat Chai Sri, walking through the forest according to the story of literature and creating drawings of the characters from Sinxay, practicing basic acting skills, imitating gestures of the characters and performing the dramas for a to the public. With a serene forest nature atmosphere, autistic individuals, art teachers, and students collaborated in these creative activities. These activities provided autistic individuals with multi-dimensional learning opportunities, including art, communication skills, and collaborative skills which promoted their self-confidence and self-esteem. In addition, parents could realize their children's hidden potential, and be proud of their children. Consequently, they would be encouraged to rethink their approach to developing their autistic children.

Keywords: local folk art, sinxay, autistic development, holistic approach

บทนำ

ออทิสติกมีอาการตั้งแต่วัยเด็ก เป็นความผิดปกติที่มีลักษณะจำเพาะ โดยเด็กไม่สามารถพัฒนาทักษะทางสังคม และการสื่อความหมายได้เหมาะสมตามวัย มีลักษณะพฤติกรรมกิจกรรมและความสนใจเป็นแบบแผนซ้ำ ๆ จำกัดเฉพาะบางเรื่องและไม่ยืดหยุ่น ปัญหาดังกล่าวเป็นตั้งแต่เล็ก ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการดำรงชีวิต¹ ออทิสติกมีระดับความรุนแรงของอาการมากน้อยแตกต่างกัน ตั้งแต่มีความผิดปกติเพียงเล็กน้อย จนแทบสังเกตไม่เห็น ไปจนถึง ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่มีภาษาพูด มีภาวะพิการขั้นรุนแรง ออทิสติกจึงมีชื่อเรียกว่า ตามเกณฑ์ของ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)² ว่า Autism spectrum disorder (ASD)² หรือออทิสติกสเปกตรัม ความผิดปกติของการพัฒนาการนี้ สามารถพบได้ในทุกช่วงวัย ทั้งนี้โดยทั่วไปพบตั้งแต่อายุสองขวบ³ บุคลากรทางแพทย์ควรศึกษาถึงความแตกต่างหลายหลายของผิดปกติด้านพัฒนาการนี้ และแยกออกจากจากภาวะอื่น ๆ เช่น ความบกพร่องสติปัญญา (mental retardation) ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (learning disability) ออกจากกลุ่มอาการออทิสติกเพื่อการสื่อสารและการดูแลที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

การพัฒนาบุคคลออทิสติก สามารถทำได้ในหลายรูปแบบ การส่งเสริมพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม ทั้งมิติทางร่างกาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ ผ่านกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ศิลปะและธรรมชาติ อาจช่วยพัฒนาบุคคลออทิสติกได้มากขึ้นในแง่ทักษะสังคม ด้วยมีความลึกซึ้งกว่าในการให้คุณค่าและความหมายของชีวิต

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาบุคคลออทิสติก

เนื่องจากจากลักษณะความผิดปกติของบุคคลออทิสติก ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน เช่น กิจวัตรประจำวัน ไปจนถึงการอยู่ร่วมกับคนในสังคม หากไม่ได้รับการพัฒนา อาจทำให้บุคคลออทิสติกไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในทางตรงข้าม หากได้รับการส่งเสริมพัฒนา บุคคลออทิสติกสามารถเติบโตเรียนรู้เพื่ออยู่ในโลกนี้ได้ด้วยตนเองอย่างมีอิสระ และทุกคนสามารถพัฒนาได้

หากได้รับการส่งเสริมด้วยความรัก ความเข้าใจ ความเอาใจใส่จากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งครอบครัว องค์กร และชุมชน อย่างต่อเนื่องเพียงพอเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ป่วยออทิสติกประมาณ 370,000 คน ในจำนวนนี้สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขเพียง 25,537 คนประมาณร้อยละ 39.74 ต่อประชากรแสนคน⁴ เท่านั้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการเพื่อขยายบริการเพื่อส่งเสริมให้บุคคลออทิสติกเข้าถึงบริการมากขึ้น

นอกจากนี้ แม้ในกลุ่มที่เข้าถึงบริการเมื่อบุคคลออทิสติกเหล่านั้นจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาแล้ว พบว่าบางส่วนยังมีประเด็นด้านการประกอบอาชีพ คือไม่สามารถหางานทำได้ ไม่ได้รับการยอมรับในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ทำให้บุคคลออทิสติกมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าบุคคลทั่วไป การจัดการศึกษาหรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การสร้างพื้นที่เพื่อให้บุคคลออทิสติกได้อาศัยเพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะสังคม อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การส่งเสริมพัฒนาบุคคลออทิสติกมีหลายวิธี เช่น การส่งเสริมพลังครอบครัว (family empowerment) กิจกรรมส่งเสริมความสามารถเด็ก (ability enhancement) การฟื้นฟูสมรรถภาพสังคม (social rehabilitation) พฤติกรรมบำบัด (behavior rehabilitation) การใช้ยา (pharmacotherapy) และวิถีทางเลือก alternative therapy เช่น ศิลปะบำบัด¹ ซึ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่มีความเป็นองค์รวม น่าจะส่งเสริมพัฒนาการได้มากขึ้นคือการให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ตรง ประสบการณ์จริง ผ่านการทำงานศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ ไปพร้อมกัน

การพัฒนาด้วยกระบวนการผสมผสาน โดยเน้นการเปิดโอกาสให้รับสัมผัสต่าง ๆ ด้วยตนเอง การได้เข้าไปอยู่ในบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติการได้เรียนรู้ศิลปะและวรรณกรรมเก่าแก่ของพื้นที่มีคุณค่าความหมายต่อจิตใจและจิตวิญญาณ

ผู้เขียนได้มีโอกาสจัดกิจกรรม นำพาบุคคลออทิสติกกลุ่มหนึ่ง จำนวน 10 คน ช่วงอายุระหว่าง 17-25 ปี เป็นกลุ่มที่มีอาการของออทิสติกระดับดี (ASD Level 1: requiring support) คือ พอช่วยเหลือตนเองได้ มีความเข้าใจ

ภาษา สามารถสื่อสารด้วยภาษาพูดได้ และทุกคนเป็นสมาชิกในสมาคมผู้ปกครองออทิสติกขอนแก่น ที่มีการร่วมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน จึงรู้จักและมีความเป็นมิตรต่อกันเป็นทุนเดิม เรียนรู้วรรณกรรมเรื่องสินไซ ณ โฮงสินไซ (Sinxay heritage house) ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีต้นไม้ป่านานาพันธุ์พื้นถิ่นของอีสานและมีการจัดรูปแบบการชมป่าที่สอดคล้องกับเรื่องราวการเดินทางผจญภัยทั้ง 9 ด้านของตัวละครสินไซ

สินไซเป็นวรรณกรรมพื้นถิ่นของอุษาคเนย์ อายุราวสี่ร้อยปี ได้รับความนิยมอย่างมากในแถบสองฝั่งแม่น้ำโขงคือประเทศไทยและลาว เรื่องราวมีการสอดแทรกคุณธรรม การครองตน ครองงาน และมีการเดินทางไกลในป่าซึ่งต้องฝ่าฟันอันตรายมากมาย และการมีมิตรร่วมทางเพื่อช่วยเหลือดูแล ช่วยสะท้อนภาพการดำรงชีวิตแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน⁶ เรื่องราวต่าง ๆ ในวรรณกรรมเรื่องนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้สอนทักษะให้กับบุคคลออทิสติกโดยมีรูปแบบกิจกรรมดังนี้

ดูลิ้มเก่า ฟังเรื่องเล่า เดินดงป่า บรรเลงศิลป์ สู่การ แสดงละคร

มีการจัดกิจกรรม 3 สัปดาห์ ๆ ละ 2 วัน ในวันเสาร์อาทิตย์ ระยะเวลา เก้าโมงเช้าถึงบ่ายสอง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1. กำหนดการกิจกรรม

สัปดาห์ที่	วันและชื่อกิจกรรม	กระบวนการ	เป้าหมาย
1	วันเสาร์ : ดูลิ้มเก่า ฟังเรื่องเล่า	ชมภาพเขียนเล่าเรื่องสินไซบนผนัง ณ วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี จังหวัดขอนแก่น	สัมผัสถึงรากวัฒนธรรมอีสาน เชื่อมโยงคุณค่าและความหมาย ของตนเอง
2	วันอาทิตย์ : เดินดงป่า	เดินป่าชมพันธุ์ไม้ป่าท้องถิ่นของภูมิภาค และสัมผัสสัมผัสต้นไม้ด้วยการฟัง	เชื่อมสัมพันธ์เรื่องราวจากวรรณกรรม สู่ชีวิตจริง
3	วันเสาร์และอาทิตย์ : บรรเลงศิลป์ สร้างงานศิลปะ	สร้างสรรค์งานศิลปะ ด้วยการวาดภาพ ลงบนกระดาษและบนพื้นผ้าสำหรับใส่ เป็นชุดการแสดง	สร้างงานศิลปะ สะท้อนความคิดความ รู้สึก และฝึกทำงานร่วมกับผู้อื่น
4	วันเสาร์ : ฝึกซ้อมการแสดงละคร	ฝึกฝนการเปล่งเสียง ภาษาท่าทาง ฝึกประกอบฉาก ฝึกสวมบทละครและ ฝึกซ้อมการแสดง	เรียนรู้วิธีการเคลื่อนไหวของร่างกาย ฝึกทำงานร่วมกันและการรอคอย
	วันอาทิตย์ : ออกแสดงต่อ สาธารณชน	ทำการแสดง เรื่อง สินไซตอนเดินดงป่า ต่อผู้ชมกลุ่มต่าง ๆ	สร้างความมั่นใจ ภูมิใจในความสามารถ ของตนเองและ ช่วยพัฒนาทักษะสังคม

สัปดาห์แรก พบบุคคลออทิสติกชมภาพเขียนเล่าเรื่องสินไซบนผนัง (คือ อุโบสถในภาษาอีสาน) ณ วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี จังหวัดขอนแก่น สัปดาห์นี้ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2443⁷ ปัจจุบัน พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี และชาวบ้านได้ช่วยกันอนุรักษ์ดูแลรักษาให้ยังคงมีสภาพดี ภาพเขียนบนฝาผนัง บรรจุเรื่องราวของวรรณกรรมสินไซ ด้วยเทคนิคของช่างวาดพื้นบ้าน วาดภาพเล่าเรื่องได้อย่างเรียบง่ายด้วยสีฝุ่นวรรณะเย็น ได้แก่ คราม เหลือง ขาว เขียว น้ำตาล และดำ แลดูสบายตา จากนั้นพาชมพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาสาวะถี ณ โรงเรียนสาวะถีราชวังสุฤกษ์ และชมการแสดงคณะหมอลำหุ่นสินไซน้อย 100 ปี เล่าเรื่องสินไซผ่านการแสดงหุ่น ที่สร้างความตื่นตาตื่นใจด้วยลักษณะหุ่นที่สร้างจากวัสดุพื้นถิ่นของภาคอีสาน คือกระติบข้าว และคณะหมอลำวัยประถมที่แต่งกายในชุดพื้นถิ่น⁸ เปิดโอกาสให้บุคคลออทิสติกได้สัมผัสถึงรากวัฒนธรรมอีสานของตนเอง ผ่านการชมทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

ต่อมา ได้เดินป่าในโฮงสินไซ ทำกิจกรรมถอดแบบหูฟังเสียงต้นไม้ เดินป่าชมพันธุ์ไม้ป่าท้องถิ่นของภูมิภาค เช่น ต้นเสี้ยว ที่มีชื่อปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสินไซ ช่วยผูกโยงเรื่องราวความสัมพันธ์ของสิ่งที่อยู่ในตัวอักษรกับการสัมผัสสิ่งจริง นอกจากนี้ บุคคลออทิสติกได้มีโอกาสเดินลุยป่า ได้มองเห็นสัตว์นานาชนิด ทั้งนก ทั้งแมลงต่าง ๆ



รูปที่ 1. ลานจัดกิจกรรม ณ โสงสินไช



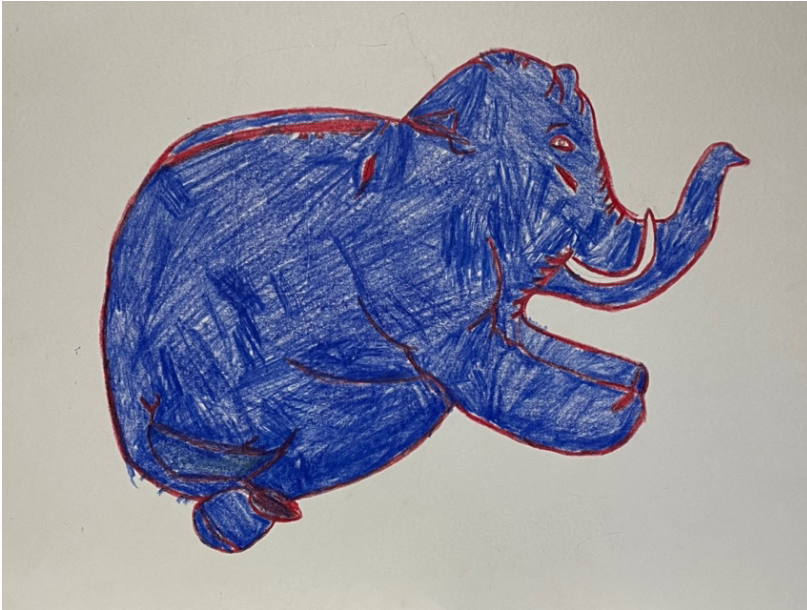
รูปที่ 2. ทางเดินเข้าสู่ป่าธรรมชาติ กิจกรรมเดินดงป่า

ได้เดินบนพื้นดินที่ชุ่มด้วยใบไม้ที่ทับถม ต้องหลบหลีก ขวากหนามกิ่งใบ ช่วยเพิ่มประสบการณ์ชีวิต

สัปดาห์ที่สอง เยาวชนบุคคลออทิสติกมีโอกาสดูงานศิลปะจากรูปต้นแบบ คือรูปภาพจากฝาผนังสีมน นำสู่การสร้างสรรค์ผลงานออกมาด้วยตนเอง มีกิจกรรมออกแบบเครื่องแต่งกายสำหรับใส่ในการแสดงสินไช โดยมีจิตอาสา คือ นักศึกษาศิลปศึกษา ชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาลัทธิวิทยาลัยขอนแก่น มาร่วมกิจกรรมด้วย โดยเป็นส่วนหนึ่งของวิชาการสอนเด็กพิเศษ ซึ่งการมาร่วมกิจกรรมกับเด็กพิเศษในครั้งนี้ สร้างความประทับใจให้กับนักศึกษาเป็นอย่างมาก จนนำไปสู่การสร้างการสัมมนาประจำปี 2563 เรื่อง 'ไขกุญแจห้องเรียนรวมศิลป์' ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างห้องเรียนรวมวิชาศิลปะที่

เหมาะสมกับเด็กพิเศษที่เรียนร่วมกับเด็กทั่วไป

ในสัปดาห์สุดท้าย บุคคลออทิสติกได้รับการฝึกการเล่นละครโดยคณะครูจากภาควิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่ขั้นการอบอุ่นร่างกาย การฝึกประกอบฉาก การฝึกสวมบทละคร การฝึกซ้อมการแสดง ก่อนที่จะได้แสดงจริง มีผู้ชมคือ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ปกครอง และคณะเด็กนักเรียน โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย บุคคลออทิสติกได้แสดงฉากสำคัญ 4 ฉาก ในวรรณกรรมสินไช คือ ฉากด่านงูชวง ฉากช้างฉัททันต์ ฉากยักษ์อสูร และฉากยักษ์กุมภกันท์ โดยสวมใส่ชุดการแสดงที่บุคคลออทิสติกออกแบบวาดรูปลายบนผ้าเองร่วมกับพี่ ๆ นักศึกษา



รูปที่ 3. ภาพช้างฉัททันต์ ตัวละครในวรรณกรรมสินไซ ผลงานของเยาวชนออทิสติก

ผลการจัดกิจกรรม เสี่ยงสะท้อนจากผู้ปกครอง บุคคลออทิสติก¹⁰

“เราเป็นคนอีสานแล้วเอาศิลปะอีสานเข้ามาลักษณะนี้ เด็กจะได้รู้พื้นเพเป็นยังไง ถึงเขาจะรู้บ้างไม่รู้บ้าง ก็พอจะรู้ว่ามีความหมาย ยิ่งมีการซ่อมแสดงละคร จะเป็นสิ่งเร้าใจเขาจะเกิดความรู้ สังขศิลป์ช่วยเป็นอย่างนี้นะ ไปเจอช้างเป็นยังไง อาจจะเป็นส่วนเขาพัฒนาขึ้นมา” คุณพ่อของบุตรสาววัย 22 ปี

“ฟังพอใจ ดีใจที่เข้าร่วม ลูกได้มาพบเพื่อนจากที่อื่น ๆ มาเจอเพื่อนใหม่บ้าง เขาจะได้จำ แต่ก่อนเรา ไม่รู้เรื่องสินไซ แม่ก็ยังไม่เคยดู แม่ได้มาดูครั้งแรก เขาทำตามเพื่อน เพื่อนทำแบบนี้ เราอยากทำตามเขาบ้าง แต่ว่าเพื่อนทำแบบไหน ได้เพิ่มพูนทักษะการสังเกตมากขึ้น อย่างเขาดูสินไซ เขาจำ แล้วไปเขียน เขาชอบเขียนหนังสือ ได้ให้โอกาสแม่และโอกาสลูกพบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เขาได้เข้าป่า ประทับใจธรรมชาติร่มรื่นดี โครงการนี้ให้บุคคลออทิสติกได้มาร่วม เด็กออทิสติกได้มาดูสินไซ ไม่เคยได้รู้ว่ามีสินไซแบบนี้” คุณแม่บุคคลออทิสติก วัย 25 ปี ที่พูดไม่ได้ หูไม่ได้ยิน

“เขาชอบศิลปะอยู่แล้ว เขาเลยชอบมาที่นี่ บรรยากาศด้วย อากาศเย็น ทำให้เขามีสมาธิดีขึ้น พอเขาได้มาแสดงขึ้นชมที่เขาพูด เพราะบุคคลออทิสติก บกพร่องทางการสื่อสารอยู่แล้ว ถ้าใช้แต่ดินสออย่างเดียวก็ไมโอเค เท่าไหร่พอกลับไปบ้าน เขามาเล่าให้ฟังว่าชอบ สนุก ได้แสดงกับ

เพื่อน เขาบอกว่า “เย็นดี ชอบมาที่นี่” คุณแม่ของเด็กวัย 22 ผู้รักงานศิลปะ

“เขาจินตนาการไม่เป็น วาดรูปไม่เป็น ตอนไปเรียนเขาชอบรำ ครูสอนจับรำ พอเราได้มาถึงตรงนี้ 6 ครั้ง เขาเริ่มจินตนาการได้ วาดรูปเป็นตัวบุคคล วาดนางสมุณฑานางกินรี มาเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณคดีโบราณ ลูกวาดรูปไม่เก่งเลย แต่มาเข้าร่วมกิจกรรม 3-4 ครั้ง เขาเริ่มวาดรูปตัวบุคคลได้ เขาเริ่มแยกแยะตัวละครได้ และเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น” คุณแม่ของเด็กสาวออทิสติกวัย 23 ปี

“ลูกเราเป็นวัยรุ่น พยายามจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัย เด็ก ๆ ส่วนใหญ่ที่สมาคมเป็นวัยรุ่น เรื่องศิลปะเองเราไม่เคยคิดว่าจะช่วยเยียวยา หลาย ๆ คนที่อยู่โรงเรียนได้แสดงความคิดความรู้สึกออกมาทางศิลปะ พอไม่ได้ไปโรงเรียนเขาไม่ได้ดึงออกมาใช้ พอมีโครงการฯ เขาได้ดึงออกมาใช้ เราได้มีการเชื่อมเครือข่าย เรายังมองไม่ออกส่งเสริมอย่างไร เพราะออทิสติกบกพร่องเรื่องการสื่อสารกับข้างในตัวเองด้วย

รวมพลคนศิลปะมา มีกิจกรรมที่อาจารย์พยายามจะเชื่อมโยง พาเดินดู เด็กเดินและเชื่อมโยงกับตัวเลข เช่นฐานที่หนึ่ง ภูซงก็เป็น เลขหนึ่งไทย ฐานที่สองเป็นยักษ์สองตน ที่เด็ก ๆ คิดเอง อาจารย์ให้ดูหนัง และให้หนังสือเด็ก ๆ ก็คอยว่าเมื่อไหร่อาจารย์จะพาไป อาจารย์ออกแบบกิจกรรมเป็นขั้นตอน ไปเชื่อมกับวัด ไปดูละครหุ่นไปดูวัด ไปดูละครหุ่นก็ประทับใจ เป็นสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แล้วออกแบบกิจกรรมให้มีการเคลื่อนไหว

ค่อย ๆ เพิ่มเติมทักษะเวลาอยู่ด้วยกัน เราบอกผู้ปกครองให้นำพาลูกมา ลูกบางคนไม่ยอมให้ผู้ปกครองมา เห็นการเจริญเติบโตของเด็ก ๆ การโชว์การแสดงได้เต็มเต็มให้เขามีตัวตน อีกส่วนหนึ่งเปิดพื้นที่ให้สังคมได้เห็นการแสดงของบุคคลออทิสติก” คุณแม่ของวัยรุ่นชายออทิสติก นักศึกษามหาวิทยาลัย

เสียงจากบุคคลออทิสติก

“สนุกครับ ผมรู้สึกที่ได้มาทำกิจกรรมหลายครั้ง ได้มาดูป่าหาสนิไซ ได้ไปวัดไชยศรี ได้ระบายภาพ รู้สึกมากครับ ได้แสดงละครสนิไซ ได้เล่นละครแล้วก็สนุกสนาน รู้สึกประทับใจมาก ที่ได้มาทำกิจกรรม” บุคคลออทิสติกชายวัย 22 ปี

“ชอบวาดลายเสื้อสนิไซค่ะ ชอบแสดงละคร สนุกค่ะ อยากให้พี่นักศึกษามาสอนอีก” เสียงจากวัยรุ่นสาวน้อยคนหนึ่ง

อภิปราย

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาออทิสติก ด้วยการผสมผสานระหว่างวิถีวัฒนธรรม ผ่านงานวรรณกรรมพื้นถิ่น ด้วยกระบวนการทางด้านศิลปะ ภายใต้การดูแลของทีมงานคณะวิทยาการที่มีความรักเมตตา และทีมนักศึกษาศึกษาศาสตร์จิตอาสา ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความเป็นองค์กรวม โดย ด้านร่างกาย ได้อยู่ในสถานที่ร่มรื่น ไร้สิ่งคุกคาม ด้านจิตใจ ความเป็นมิตรของทั้งผู้คนและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้เกิดความสบายใจในการแสดงออกได้อย่างเปิดเผยและเท่าเทียมกัน เกิดความมั่นใจ ได้แสดงออกอย่างเป็นตัวของตัวเอง การได้ทำกิจกรรมร่วมกันกับบุคคลต่าง ๆ ได้ฝึกซ้อมแสดงละคร และได้ทำการแสดงต่อสาธารณชน ส่งเสริมความกล้าแสดงออกและช่วยพัฒนาทักษะสังคม

การได้ศึกษาวัฒนธรรมเป็นการส่งเสริมจิตวิญญาณให้หยิ่งลึก การเรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีสายสัมพันธ์จากอดีตสู่ปัจจุบัน ช่วยเชื่อมรอยให้เห็นตัวตนของตนชัดเจน เรื่องราวในวรรณกรรมที่มีอรรถรสหลากหลาย ทั้งการต่อสู้ แข่งขัน การร่วมมือของตัวละคร อาจช่วยให้บุคคลออทิสติก

ได้เข้าใจสถานะการดำเนินไปในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและสิ่งที่เกิดกับตนเองได้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น จากเรื่องสนิไซ ตัวละครในวรรณกรรม คลอดลูกเป็นคชสีห์ มีหัวเป็นช้าง ลำตัวเป็นราชสีห์ นางลุนคลอดลูกแฝด องค์หนึ่งเป็นคน อีกองค์เป็นหอยสังข์ ทั้งสองกำเนิดขึ้นมาจากมนุษย์ แต่มีความแตกต่าง มีความสามารถพิเศษและได้ใช้ความสามารถนั้นร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคจนประสบผลสำเร็จ⁸ เรื่องราวตัวละครที่มีรูปร่างหน้าตา ที่สัมผัสได้ มีความเป็นรูปธรรม อาจช่วยเชื่อมโยงให้บุคคลออทิสติกให้สามารถตีความและสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เป็นามธรรมได้¹¹ การเกิดมาอย่างแตกต่างเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ยอมรับความแตกต่างของตนเอง และอาจมองเห็นความแตกต่างเป็นสิ่งพิเศษ ที่มีคุณค่าและความหมายมากขึ้น

การเรียนรู้วรรณกรรมผ่านการชมภาพนิ่งบนฝาผนัง และได้วาดภาพตามต้นแบบด้วยตนเอง ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลออทิสติกได้ดี เนื่องจากภาพที่ปรากฏมีความเรียบง่าย ประกอบเรื่องราวเป็นตอน ๆ ทำให้เยาวชนเข้าใจเรื่องราวในส่วนนั้นได้ สอดคล้องกับความสามารถของบุคคลออทิสติกที่มีความบกพร่อง ในการเข้าใจภาพรวมของเรื่อง แต่มีความสามารถในการจดจำในรายละเอียดของเรื่อง และ การมองเห็นภาพนิ่ง น่าจะเข้าใจได้ดีกว่าเนื่องจากออทิสติก อาจไม่เข้าใจการมองภาพเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์ของตัวละครอย่างซับซ้อน¹²

ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ จากการสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างมีอิสระ ตามจินตนาการ การฝึกซ้อมการแสดงละครกับบุคคลต่าง ๆ ทั้งครูศิลปกรรม และโดยเฉพาะกับนักศึกษา ศิลปศึกษา ที่มีวัยใกล้เคียงกัน ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้เป็นมิตร เท่าเทียม ช่วยให้เกิดแนวคิดใหม่ เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งาน ศิลปะเป็นสื่อ ช่วยให้คนผสมผสานประสบการณ์ เชิงการรับรู้เข้าสู่โครงสร้างรวม¹³ ศิลปะของบุคคลออทิสติก เป็นผลงานที่อาจช่วยเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึก ความเป็นตัวของตัวเองในอีกทางหนึ่ง ซึ่งอาจช่วยให้เราเข้าใจความเป็นเขาได้มากขึ้น

การจัดกิจกรรมในบรรยากาศธรรมชาติช่วยเยียวยา บุคคลออทิสติกได้หลายทิศทาง ทั้งในด้านสติปัญญา การอยู่กับธรรมชาติช่วย ให้เกิดพลังสร้างสรรค์ ช่วยพัฒนาทักษะภาษาและการทำงานร่วมกัน กิจกรรมกลางแจ้ง

ช่วยสร้างเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ ด้านจิตใจ ช่วยลดความเครียด สร้างพลังบวก ช่วยเสริมสร้างสมาธิ ด้านร่างกาย ช่วยทำให้เกิดความกระฉับกระเฉง คล่องแคล่ว ว่องไว ลดการเกิดอุบัติเหตุเพราะเด็กได้มีโอกาสเล่นเสี่ยง ๆ จึงเรียนรู้ทักษะการระมัดระวังรักษาความปลอดภัยให้ตนเอง¹⁴

อนึ่งการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับแนวทางการเรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์บนฐานชุมชน (community-based learning) มีข้อควรคำนึงถึง สี่ประการ ประการแรก คือ สถานที่ในการจัดกิจกรรม มีความพร้อมในเชิงคุณค่า เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพ และความพร้อมของบรรยากาศสถานที่จัดอบรม ความเป็นธรรมชาติ ปลอดภัยและปลอดภัย ประการที่สองคือ ผู้จัดกิจกรรมหรือกระบวนกร มีความเข้าใจในสาระคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นอย่างดี และมีทักษะในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้ ประการที่สาม คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีลักษณะอย่างไร ลักษณะทั่วไป เช่น อายุ เพศ ลักษณะเฉพาะ เช่น มีความพิการ มีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด และประการสุดท้าย รูปแบบกิจกรรม มีความเหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกในทีมผู้จัดกระบวนกรมีความเชี่ยวชาญในเรื่องวรรณกรรมสินไซเป็นอย่างดี สถานที่จัดกิจกรรมที่ผูกพันกับเรื่องราววรรณกรรมและมีการพาชมสถานที่จริง รูปแบบกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมและกระบวนกรมากกว่าผลงาน มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นอดีตหรือวัยรุ่น อนึ่ง แม้กลุ่มเยาวชนอาจไม่ได้สนใจเรื่องวรรณกรรมพื้นถิ่นมาก่อน แต่การนำพากิจกรรมด้วยการไปเยือนสถานที่จริง การได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และได้ร่วมกิจกรรมกับทีมจิตอาสาจากกลุ่มต่าง ๆ การได้ฝึกการแสดงและได้แสดงละครต่อสาธารณชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ ค่อย ๆ ซึมซับวรรณกรรมนั้นด้วยความเพลิดเพลินใจ ซึ่งในคุณค่าภูมิปัญญาบรรพชนและสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง

สรุป

การพัฒนาบุคคลออกทิสติกโดยการนำศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ผสมผสานด้วยกระบวนการการเรียนรู้แบบองค์รวม ด้วยกิจกรรมที่ออกแบบให้เหมาะสมกับสภาวะของบุคคลออกทิสติก ช่วยสร้างการเรียนรู้ในหลากหลายมิติ ทั้งคุณค่าของตนเองจากการยอมรับของคนอื่นในการทำงานร่วมกัน การมีจิตสร้างสรรค์สู่การสร้างผลงานศิลปะ การได้แสดงออกอย่างเป็นตัวของตัวเองในการแสดงละครต่อสาธารณชน และสิ่งสำคัญคือ ความภูมิใจในรากเหง้าของตนเองจากการเข้าใจคุณค่าและความหมายวรรณกรรมพื้นถิ่นที่ยังลึกลายยาวนาน

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมที่จัดขึ้นครั้งนี้ ยังไม่มีความสมบูรณ์ ด้วยยังขาดองค์ประกอบที่สำคัญมากต่อบุคคลออกทิสติก คือ ผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัว ที่ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรม ควรมีการสื่อสารกับผู้จัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และควรได้สะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะแท้จริงแล้วบุคคลออกทิสติกต้องอาศัยอยู่กับคนในครอบครัว นอกจากนี้ ความเป็นออกทิสติกสเปกตรัม ที่มีความบกพร่องอย่างแตกต่างหลากหลาย กิจกรรมที่ออกแบบให้มีความจำเพาะเจาะจง ในบุคคลออกทิสติกแต่ละคน อาจช่วยพัฒนาได้มากกว่าการทำกิจกรรมแบบกลุ่ม

ถอดบทเรียนกิจกรรม บทบาทหมอครอบครัว/ทีมปฐมภูมิ ต่อการเข้าใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการประสานงานจัดกระบวนกรทำงานกับเยาวชน

ในฐานะแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว มีความมุ่งหมายในการพัฒนาสุขภาพอย่างองค์รวม หากละเอียดคุณค่าและความหมายในด้านวัฒนธรรม ก็คงยากที่จะประสบความสำเร็จ ด้วยขาดความเข้าใจใน ‘ความเป็นตัวเอง’ การเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นในระดับบุคคล เป็นรากฐานของการกลับมาเป็นตัวของตัวเอง ก่อให้เกิดความสามารถในการจัดการชีวิตตนเอง และในระดับชุมชน ช่วยให้การกำหนดแนวทาง วิธีการพัฒนา ประสานสอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการทำงานร่วมกันและความ

สำเนา

ส่วนเรื่องการประสานงานจัดกระบวนการทำงานกับเยาวชน ในฐานะแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว การสร้างสัมพันธ์กับเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงาน สำหรับกลุ่มเยาวชน คือ การประสานงานกับพ่อแม่ผู้ปกครอง โดยเฉพาะในกรณีนี้ กลุ่มบุคคลออทิสติก ที่มีความอ่อนไหวกว่ากลุ่มบุคคลทั่วไป การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในผลดีของกิจกรรมต่อผู้ปกครอง เป็นหัวใจของการจัดกระบวนการ ซึ่งความไว้วางใจและความเชื่อมั่นนั้น เกิดขึ้นบนฐานของเวลาและพื้นที่ (time and space) ทั้งตัวแพทย์ที่ต้องสั่งสมประสบการณ์การทำงานในฐานะผู้เยียวยาและในฐานะนักประสานงานที่ต้องเข้าใจบริบทของทั้งผู้คนและสิ่งแวดล้อม การสร้างความรู้จักและการสานสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ปกครอง มีความเข้าใจในประเด็นปัญหาและแนวทางการพัฒนา จนถึงมีความสามารถในการประสานให้เกิดกิจกรรม ทั้งนี้มีการนำทักษะสุนทรียสนทนา (dialogue) คือ การรับฟังอย่างลึกซึ้ง การเคารพความแตกต่างของคน การห้อยแขวนการตัดสิน และการอยู่กับปัจจุบัน เป็นแกนหลักในการประสานงานและการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ

เอกสารอ้างอิง

1. บวรเดช อนุชา. การฟื้นฟูสมรรถภาพของบุคคลออทิสติกและผู้พิการการเรียนรู้. *Journal of Social Synergy*. 2563;11:54-75.
2. The American Psychiatric Association [internet]. September 2016 [cited 30 May 2021]. Available from: <https://dsm.psychiatryonline.org/pb-assets/dsm/update/DSM5Update2016.pdf#page=7>
3. National Institute of Mental Health [internet]. March 2018 [cited 30 May 2021]. Available from: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/autism-spectrum-disorders-asd/>
4. อมรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, วีรฉัตร สุปัญญา อมรทิพย์ สันตวิริยะพันธุ์. แนวทางการส่งเสริมการเตรียมบุคคลออทิสติกเข้าสู่อาชีพโดยความร่วมมือระหว่างครอบครัว องค์กร และชุมชน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร* 2562; 2:253-66.
5. Barbara F C van Heijst, Hilde M Geurts. Quality of life in autism across the lifespan: a meta-analysis. *Autism*. 2015; 19(2) : 158-67.doi: 10.1177/1362361313517053
6. ทรงวิทย์ พิมพ์กรรม. การศึกษาเรื่องศิลปะ :การประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนสองฝั่งโขงในกระแสโลกาภิวัตน์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรบัณฑิต]. ขอนแก่น: 2558.
7. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. [อินเทอร์เน็ต]. 2559 [เข้าถึงเมื่อ 30 พฤษภาคม 2564]. เข้าถึงได้จาก: https://www.m-culture.go.th/khonkaen/ewt_news.php?nid=331&filename=index
8. ทรงวิทย์ พิมพ์กรรม และ มารศรี สอทิพย์. ถิ่นฐานสาวะถี หนังสือที่ระลึกในงานกฐินมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2563.
9. นักศึกษาชั้นปี 4 สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ไขกุญแจห้องเรียนรวมศิลปะ Key to success of special needs children in Art classroom. สัมมนาเชิงวิชาการออนไลน์; 3 พฤษภาคม 2564. ขอนแก่น: 2564.
10. นวนันท์ ประทุม. ข้อเสนอแนะกิจกรรม Art activity for autism ครั้งที่ 5-6. Workshop การละครเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ; 24-25 กันยายน 2653; โฮงสินไซ. ขอนแก่น.
11. Quinton Deeley. Cognitive style, Spirituality and Religious Understanding: The case of autism. *The journal of Religion, Disability and Health*. 2009;13: 77-82.
12. Laura Lakusta, Elizabeth Schroer, Nancy Minshew, and Beatriz Luna Kirsten O'Hearn. Deficit in adults with Autism Spectrum Disorders when processing multiple objects in dynamic scenes. *Autism Res* 2011;4:132-42.
13. เดวิด โบห์ม. ว่าด้วยความสร้างสรรค์ On Creativity. กรุงเทพฯ : สวนเงินมีมา, 2557.
14. Ali Bakr, Hadeer Abd-El-Razak, Zeyad El-Sayad Barakat. Nature as a healer for autistic children. *Al-alexandria Engineering Journal*. 2019;58:353-66.